İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi
Güz 2011/2(2) 49-70

Kur'an'a Göre Hz. Âdem'in Yaratılışı

Hüseyin Çelik*

Öz-Bu makalenin konusu, Kur'an ayetleri ışığında, ilk insan olarak kabul edilen Hz. Âdem'in yaratılışı meselesidir. Bu verilere göre, toprakla başlayan yaratılış süreci çamur, yapışkan çamur ve kurutulmuş çamur olarak devam etmiştir. Topraktan yaratılan bedene şekil verilmiş (*tesviye*), böylece onun ruhu kabul edebilecek hale gelmiştir. Ruh üflenmesi ile birlikte beden canlanmış insan olma süreci tamamlanmıştır. Eşi Havva'nın yaratılması da sürecin bir parçası olarak, bu sürecin akabinde gerçekleşmiştir. İlk yaratılışa ilişkin veriler çerçevesinde insanın ana maddesi olan toprak, çamur ve ruhun üflenmesinin mahiyeti üzerinde de durulmuştur.

Anahtar Kelimeler**:** Toprak, Ruh, Üfleme, Akıl, İlk İnsan

Abstract-*The Creation of Adam According to Koran*-This article concerns, in the light of Koran, the creation of Adam that he is accepted as the first human being. According to these data, the creation process started with soil, then continues with mud, clay and dried mud. The body created from soil was shaped and thus it became ready for the acceptence of soul. With blowing of soul, the body wakes up and the process of creation is completed. As a part of this process his wife Eve's creation realizes after this process. In the scope of the data related to the genesis, soil -the origin of human- mud, and the blowing of soul are also emphasized.

Key Words: Soil, spirit, blowing, mind, the first human

Giriş

Kur'an, Hz. Âdem'in yaratılışı hakkında çok geniş bilgi vermektedir. Onun ne için yaratıldığı, neden yaratıldığı, yaratılış süreci, fiziki şeklinin verilmesi, ruh üflenmesi, eşi Hz. Havva'nın yaratılması ve yeryüzüne gönderilmeleri gibi konulardan bahsetmektedir.

* Yrd. Doç. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Eğitim Fakültesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü

Bazı ayetlerde sadece Âdem (AS)'ın yaratılışından bahsedilirken bazılarında ise genel olarak insanların yaratılışından bahsedilmektedir. Kur'an'da Âdem (AS)'ın yaratılışı ile ilgili ayetleri ve bu yaratılış sürecini dört aşamada değerlendirebiliriz:

1.Âdem (AS)'ın fiziksel hammaddesi.

2. Ona "tesviye" denilen uygun şeklin verilmesi.

3. Ruh üflenmesi.

3. Eşi Hz. Havva'nın yaratılması.

Topraktan başlayan yaratılış süreci, çamur, yapışkan çamur, kurutulmuş ve şekillendirilmiş çamur, ruhu kabul edebilecek hale getirilme ve ruh üflenmesi ile tamamlanmıştı. Akabinde de Allah'ın halifesi kılınarak görevini icra etmek için, eşi Hz. Havva ile birlikte dünyaya gönderilmişlerdi.

Hz. Âdem(AS)'in yaratılışı ve yaratılış süreci; insanın yaratılış gayesini ortaya koyması açısından ve insanlık tarihinin başlangıcına ışık tutması açısından son derece önemlidir. Kur'an, insanı sadece maddeden ibaret gören düşüncenin aksine, onda ruh denen bir varlığın da olduğunu ifade ederek insana hem maddi hem de manevi anlamda değer vermiştir. Yüce bir gaye için yeryüzüne gönderilecek olan insan, bu gayeyi gerçekleştirebilecek özellikte yaratılmıştır. Topraktan başlayan yaratılış süreci, ruh üflenmesi ile birlikte tamamlanmıştır. Bu tamamlanma beraberinde, insanı düşünen, idrak edebilen ve hareket edebilen bir varlık haline de getirmişti. Şimdi sırası ile bu yaratılış süreçlerini değerlendirelim:

A. Âdem (As)'In Fiziksel Hammaddesi

Kur'an, ilk insan Hz. Âdem'in yaratılmış olduğu madde ile ilgili olarak farklı ifadeler kullanmaktadır. Onun topraktan, çamurdan, yapışkan bir çamurdan veya kurutulmuş bir çamurdan yaratılmış olduğundan bahsetmektedir.

1. Topraktan Yaratılması

Kur'an'da Hz. Âdem (AS)'ın yaratılışından bahsedilen ilk nokta topraktan yaratılmış olmasıdır. Konu ile ilgili olarak şu ayeti zikredebiliriz:

"Onu (Âdem) topraktan yarattı. Sonra ona "ol" dedi. O da hemen oluverdi."[1]

[1] Âl-i İmrân, 3/59

Bu ayette Hz. Âdem (AS)'in topraktan yaratılmış olduğunu[2] ifade ederken, zikredeceğimiz şu ayetlerde de Hz. Âdem (AS)'in yaratılışına gönderme yapmakla birlikte tüm insanlığın aslının toprak olduğuna[3] vurgu yapmaktadır:

"Arkadaşı, ona cevap vererek dedi ki: "Seni topraktan, sonra nutfe (sperma)dan, sonra da seni (eksiksiz) bir insan şeklinde düzenleyen Allah'ı inkâr mı ediyorsun?"[4]

"Sizi topraktan yaratması, O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir."[5]

"Allah, sizi önce topraktan, sonra da az bir sudan (meniden) yarattı. Sonra sizi (erkekli dişili) eşler yaptı."[6]

"O, sizi (önce) topraktan, sonra az bir sudan (meniden), sonra "alaka"dan yaratan, sonra sizi (ana rahminden) çocuk olarak çıkaran, sonra olgunluk çağına ulaşmanız, sonra da ihtiyarlamanız için sizi yaşatandır."[7]

Allah, bir taraftan Hz. Âdem (AS)'in varlık sebebini toprak kılarken, diğer taraftan da onu, diğer insanların varlık sebepleri olarak kılmıştı.

2. Çamurdan Yaratılması

Kur'an, Âdem (AS)'in yaratılışından bahsederken kullandığı diğer bir ifade ise çamurdan yaratılmış olmasıdır. Bazı ayetlerde yalın olarak "çamur" ifadesi kullanılırken bazılarında ise "çamurun özü", "yapışkan çamur", "balçık haline getirilmiş ve rengi siyahlaşmış çamur" veya "kurutulmuş çamur" ifadeleri kullanılmıştır.

---

[2] Razi, Muhammed,***Tefsîrü'l-Fahri'r-Râzî***, Daru'l-Fıkr, Beyrut, 2005**,** XXI, 116; Bursevî, İsmail Hakkı b.Mustafa, ***Ruhu'l-Beyân fî Tefsîrî'l-Kurân***, Daru'l-Kutübi'l-Ilmıyye, Beyrut, 2009, V, 249

[3] Zemahşerî**,** Ebu'l-Kasım Carullah Mahmud b. Ömer, ***Tefsîrü'l-Keşşâf***, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, 2005**,** III, 174; Beydâvî, Nasuruddin Ebu Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şirâzî, ***Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl***, Dar-u Sâdr, Beyrut,2001, II, 606; Ebu Hayyân, Muhammed b. Yusuf el-Endülüsî,***Tefsîrü'l-Bahri'l-Muhît,*** Daru'l-Kutubi'l-Ilmıyye, Beyrut, 1993, VI, 121; Bursevî, **a.g.e.**, V, 249; el-Cezâirî, Ebu Bekir el-Câbir, ***Eyserü't-Tefâsîr li-Kelâmi'l-Aliyyi'l-Kebîr***, Mektebetü'l-Ulûmi ve'l-Hıkemi, Medine, 2002**,** s. 1187; Salime Leyla Gürkan, "Yahudi ve İslam Kutsal Metinlerinde İnsanın Yaratılışı ve Cennetten Düşüş", *İslamî Araştırmalar Dergisi*, 2003, IX, 13

[4] Kehf, 18/37

[5] Rum, 30/20

[6] Fatır, 35/11

[7] Mü'minûn, 40/67

a. Çamur

Bu konu hakkındaki ayetleri şu şekilde sıralayabiliriz:

"O öyle bir Rab'dır ki, sizi çamurdan yaratmış, sonra (her birinize) bir ecel tayin etmiştir."[8]

"(İblis) "Ben ondan hayırlıyım. Çünkü beni ateşten yarattın. Onu ise çamurdan yarattın" dedi."[9]

"O ki, yarattığı her şeyi güzel yaptı. İnsanı yaratmaya da çamurdan başladı."[10]

"Hani, Rabbin meleklere şöyle demişti: "Muhakkak ben çamurdan bir insan yaratacağım."[11]

"(İblis) "Hiç ben, çamur hâlinde yarattığın kimse için saygı ile eğilir miyim?" demişti."[12]

Kur'an, Âdem(AS)'in topraktan yaratıldığını ifade ettikten sonra, yukarıda zikretmiş olduğumuz ayetlerde ise onun çamurdan yaratılmış olduğundan bahsetti. Bu ayetlerde zikredilen bir önceki yaratılış sürecinin devamı olan bir sonraki aşama dediğimiz, toprak ile suyun karıştırılarak mayalanması sonucunda[13] meydana gelen çamuru ifade etmektedir.[14]

İnsanların beslendikleri gıdaların topraktan kaynaklanmasını referans alarak, ayetteki çamurdan yaratıldığı bahsedilen kimsenin, Âdem (AS)'in yanında diğer insanları da kapsadığı[15] söylenmiş olsa da, buna katılmak mümkün değildir. Ayet son derece açık olup, böylesi bir yorum ise zorlama bir yorum şeklidir.

aa. Çamurdan Alınmış Bir Öz

---

[8] Enam, 6/2
[9] A'raf, 7/12
[10] Secde, 32/7
[11] Sa'd, 38/71
[12] İsra, 17/61
[13] Beydâvî, **a.g.e.**, II, 740; Bursevî, **a.g.e.,** VI, 245; Ahmet Yakut, "**Kur'an'da İnsanın Yaratılışı ve Evrim**", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1998, V, 8
[14] Zemahşerî**, a.g.e.,** II, 651; Razi**, a.g.e.,** XII, 133; Beydâvî, **a.g.e.**, I, 579; Ebu Hayyan, **a.g.e.,** IV, 75; Ahmet Yakut**, a.g.m.,**V, 8
[15] Razi**, a.g.e.,** XII,133; Ebu Hayyan, **a.g.e.,** IV, 75; eş-Şirbînî, Muhammed Ahmed el-Hatîb, ***Tefsirü'l-Hatîbi'ş-Şirbînî***, Daru'l-Kutubi'l-Ilmıyye, Beyrut,2004, III, 265

İnsanın yaratılmış olduğu çamur için kullanılan diğer bir ifade ise, "süzülmüş, öz" anlamına gelen السّلالة dir. Bu Bu durum şu ayetle ifade edilmektedir:

"And olsun, biz insanı, çamurdan alınmış bir özden yarattık."[16]

"Çekip çıkarmak, kılıcı kınından çıkarma, hırsızlayarak bir şeyi evden çıkarmak ve çocuğun babanın sulbünden çıkması"[17] anlamlarına gelen سلّ den türemiş olan السّلالة "öz", "bir şeyin içinden çekip çıkarılan nesne" anlamına gelmektedir. [18]

Âdem (AS)'in toprağı diğer topraklar arasından çekilip çıkarıldığı[19] gibi onun nesli olan diğer insanların ham maddesi olan suları (sperma ve yumurta) da insan bedenin içerisinden süzülerek çıkartılmasından[20]dolayı "sülâletün" ifadesi kullanılmış olduğu söylense de, buradaki anlamının "süzülmüş" den ziyade "öz" anlamına geldiğini söylemek daha tutarlıdır.

"Sülâle" kelimsinin meni ve nutfenin sinonimi olup, insanın organik döneminin ilk etabı için de kullanılacağı söylenmiştir.[21]

Bu ayetteki *çamurdan alınmış bir öz* ifadesinden maksadın, toprak içerisinde bulunan ve insan sağlığı için gerekli olan organik ve inorganik maddeler için kullanılmış olduğunu söyleyebiliriz. Yani Allah toprak içerisinde insan hayatı için gerekli olan özleri diğer maddelerden ayırttı ve Âdem(AS)'i bunlardan yarattı

a.b.Yapışkan Çamur

Hz. Âdem (AS)'in yaratılmış olduğu çamur hakkında kullanılan diğer sıfat ise yapışkan olmasıdır. Bununla ilgili olarak da şu ayeti zikredebiliriz:

---

[16] Mü'minûn, 23/12

[17] Bursevî, a.g.e., VI, 77; el-Mehdî, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammed, ***el-Bahru'l-Medîd fî Tefsîri'l-Kur'anı'l-Mecîd,*** Daru'l-Kütubi'l-Ilmiyye, Beyrut, 2010**,** V, 6; eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed, ***Fethü'l-Kadîr el-Câmiu beyne Fenniyi'r-Rivayeti ve'd-Dirayeti min Ilmı't-Tefâsîr***, Daru'l-Ma'rife, Beyrut,2007**,** s. 979

[18] Zemahşerî**, a.g.e.,** III, 174; Razi**, a.g.e.,** XXII, 76; el-Geylânî, Muhyiddin Abdulkadir, ***Tefsîrü'l-Geylânî,*** Daru'l-Kutübi'l-Ilmıyye, Beyrut, 2009**,** III, 251; Bursevî, **a.g.e.**, VI, 77;el-Mehdî, **a.g.e.,** V, 6; eş- Şevkânî, **a.g.e.,** s. 979; Cezâirî, **a.g.e.,** s. 968; es-Sâbûnî, Muhammed Ali, ***Safvetü't-Tefâsîr***, Dersaâdet, İstanbul, Tarihsiz**,** II, 304

[19] Razi**, a.g.e.,** XXII, 76 ; Bursevî, a.g.e.,, VI, 77; el-Mehdî, **a.g.e.,** V, 6; eş- Şevkânî, **a.g.e.,** s. 979

[20] Razi**, a.g.e.,** XXII, 76;el-Mehdî, **a.g.e.,** V, 6 ; eş- Şevkânî, **a.g.e.,** s. 979; ez-Zuheylî, Vehbe; ***et-Tefsirü'l-Vasît***, Daru'l-Fikr el-Muâsıra, Beyrut, 2006, III, 2032

[21] Yakut, Ahmet, **a.g.m.,** V, 12

"Şüphesiz biz onları yapışkan bir çamurdan yarattık."[22]

Çamura sıfat olarak kullanılan ve "*yapışkan*" anlamına gelen لازب (lâzib) kelimesi; aslı dayanıklı olmayan[23] toprak[24] ile suyun karışarak[25] iyice yoğrulmasından[26] sonra ortaya çıkan, birbirine[27] ve insan eline yapışabilen[28], içerisinde kum da olmayan[29]yapışkan çamurdur.[30]

Kur'an, insanın yaratılışı ile ilgili olarak önce, genel manada çamur ifadesi kullanırken, daha sonraki ayetlerde ise o çamura verilen değişik özelliklerden bahsetmektedir. Bu şekliyle, dolaylı yoldan insanın yaratılışında basitten mükemmele doğru bir süreç olduğunu vurgular.

a.c. Kurutulmuş Çamur

Hz. Âdem'in fiziki yaratılışının süreci ile ilgili olarak zikredilen son aşama ise, *kurutulmuş* ve *pişmiş çamurdan* yaratılmış olmasıdır. Konu ile ilgili olara şöyle buyrulur:

واذ قال ربّك للملآكة انّى خالق بشرا من صلصال من حمأ مسنون

"Hani Rabbin meleklere, "Ben kuru bir çamurdan, şekillendirilmiş balçıktan bir insan yaratacağım" demişti."[31]

"Allah, insanı pişmiş çamura benzeyen bir balçıktan yarattı."[32]

صلصل kökünden türemiş olan صلصال "s*alsâl*" ise şu anlamlara gelebilmektedir:

1. Birbirine vurulduğu zaman çın çın şeklinde ses çıkaran, ateş değmeden[33] kurumuş olan çamur.[34]

---

[22] Sâffât, 37/11

[23] Zemahşerî**, a.g.e.,** IV, 36; el-Mehdî, **a.g.e.,** VI, 166

[24] Zemahşerî**, a.g.e.,** IV, 36; Beydâvî, **a.g.e.**, II, 879

[25] Beydâvî, **a.g.e.**, II, 879

[26] eş-Şirbînî, **a.g.e.** III, 452

[27] Komisyon, ***Tefsîrü'l-Kur'an Li'n-Nâşiîn***, Daru'l-Vefâ, Beyrut, 2006, s. 459

[28] Bursevî, a.g.e.,, VII, 448;el-Mehdî, **a.g.e.,** VI, 166; es-Sâvî, Şeyh Ahmed, ***Haşiyetü's-Sâvî alâ Tefsîri'l-Celâleyn***, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1998, V, 175; eş- Şevkânî, **a.g.e.,** s. 1236; Cezâirî, **a.g.e.,** s. 1285

[29] Bursevî, a.g.e.,, VII, 448;el-Mehdî, **a.g.e.,** VI, 166 es-Savî, **a.g.e.** V, 175; eş- Şevkânî, **a.g.e.,** s. 1236; Cezâirî, **a.g.e.,** s. 1285

[30] Bursevî, a.g.e.,, VII, 448;el-Mehdî, **a.g.e.,** VI, 166 es-Savî, **a.g.e.** V, 175; eş- Şevkânî, **a.g.e.,** s. 1236; Cezâirî, **a.g.e.,** s. 1285; Komisyon, ***Tefsîrü'n-Nâşiîn***, s. 459

[31] Hicr, 15/28

[32] Rahmân, 55/14

2. Tadı değişmiş anlamında kullanılır. Tadı değişen et için "*tadı değişti*" anlamında صل الحم ifadesi kullanılır.[35]

3. Kum karıştırılmış çamur.[36]

Ayette geçen همأ مسنون ise su katılması ile şekli değişerek iyice siyahlaş**m**ış çamur demektir.[37]

Ayetler arasında görüntüde bir çelişki varmış gibi gözükse de gerçekte bir çelişki olmayıp, bir şeyin yaratılmasında birbiri peşi sıra gerçekleşen süreçle ilgili ifadelerdir. Toprağa suyun karışması ile meydana gelen çamur, belirli bir mayalanma aşamasından sonra yapışkan hale gelmesi ve şekil verildikten sonra ise kurutularak şekli aşamasının tamam olmasıdır.

B. Âdem (As)'in Tesviye Edilmesi

Kur'an; düzenlemek, tesviye etmek[38], düzgün hale getirmek[39], tamam etmek[40], yönelmek [41] ve istenilen önemli bir şey için uygun hale getirmek[42]

---

[33] Razi**, a.g.e.,** XXIX, 94 ; eş-Şengîtî, Muhammedü'l-Emîn b. Muhammedü'l-Muhtâru'l-Ceknî, ***Edvâu'l-Beyân fî Îdâhi'l-Kur'an bi'l-Kur'an***, Dar-u Alemi'l-Fevâid, Cidde, Tarihsiz; III, 172; Bursevî, a.g.e.,, IV, 483

[34] en-Nahhâs, Ebu Cafer, ***Meâni'l-Kuranı'l-Kerîm***, Câmiatü Ümmi'l-Kurâ, Mekke, 1988, IV, 23; Ebû Zemenîn, Ebu Abdullah Muammed b. Abdulah, ***Tefsîrü'l-Kur'anı'l-Azîm,*** el-Faruku'l-Hadîs , Kahire, 2002, II, 383 Zemahşerî**, a.g.e.,** IV, 434; el-Cevzî,Ebu'l-Ferec Cemalüddîn Abdurrahman b.Ali b.Muhammed, ***Zâdü'l-Mesîr fî Ilmı't-Tefsîr,***el-Kütübü'l-İslamî, Beyrut, 1984, IV, 397; Razi**, a.g.e.,** XXIX, 94; Beydâvî, **a.g.e.**, I, 531; Geylânî, **a.g.e.,** II, 442; el-Kelbî**,** el-Kelbî, Ebu'l-Kasım Muhammed b. Ahmed b. Cüzeyy, ***et-Teshîl li Ulûmi't-Tenzîl***, Daru'l-Kütübi'l-Ilmıyye, Beyrut, 1995, I, 451; eş-Şirbînî, **a.g.e.** II, 225; eş-Şa'râvî, ***Tefsirü'ş-Şa'râvî***, Mecmau'l-Buhûsi'l-İslamiyye, Kahire, 1991, XII, 7686; eş-Şengîtî, **a.g.e.** III, 172; el-Halebî, Ahmed b. Yusuf, ***ed-Dürrü'l-Mensûn fî Ulûmi'l-Kitâbi'l-Meknûn***, Daru'l-Kalem, Dımeşk, Tarihsiz, VII, 150; Bursevî, **a.g.e.,** IV, 483; Konevî, Isâmüddîn İsmail bin Muhamed el-Hanefî, ***Hâşiyetü'l-Konevî Alâ Tefsîri'l-Beydâvî***, Daru'l-Kütübi'l-Ilmıyye, Beyrut, 2001**,** XI, 142; es-Savî, **a.g.e.** III, 379; el-Merâğî, Ahmed Mustafa, ***Tefsîrü'l-Merâgî***, Daru İhyâu't-Turâs, Beyrut, Tarihsiz, XIV, s. 24; Cezâirî, **a.g.e.,** s. 739; Komisyon, ***Tefsîrü'n-Nâşiîn***, s. 276; es-Sâbûnî, **a.g.e.,** II, 108

[35] el-Cevzî, **a.g.e.** IV, 397; Nahhâs, **a.g.e.** IV, 23; Şirbînî, **a.g.e.** II, 225

[36] en-Nahhâs, **a.g.e.** IV, 24; el-Cevzî, **a.g.e.** IV, 397; Halebî**, a.g.e.** VII, 150; eş-Şirbînî, **a.g.e.** II, 225; eş- Şevkânî, **a.g.e.,** s. 760

[37] en-Nahhâs, **a.g.e.** IV, 24; Ebî Zemenîn**, a.g.e.** II, 383; Razi**, a.g.e.,** XXIX, 94; Geylânî, **a.g.e.,** II, 442 ; eş-Şengîtî, **a.g.e.** III, 173; Beydâvî, **a.g.e.**, I, 531; Bursevî, a.g.e., IV, 483; Halebî**, a.g.e.** VII, 151; eş-Şirbînî, **a.g.e.** II, 225; Bursevî, **a.g.e.,** IV, 483; eş- Şevkânî, **a.g.e.,** s. 7661; el-Meraği, **a.g.e.** XIV, s. 24; Cezâirî, **a.g.e.,** s. 739; Komisyon, ***Tefsîrü'n-Nâşiîn***, s. 276; es-Sâbûnî, **a.g.e.,** II, 108

anlamlarına elen سوّى kelimesini hem Âdem (AS) için hem de diğer insanlar için kullanılır. Âdem (AS)'in topraktan yaratılış sürecinden bahsederken bir ileriki aşama olarak kullanılırken, diğer insanlar için ise anne rahmindeki oluşumu ile ilgili olarak kullanılır. Âdem(AS)'in tesviye edilmesi ile ilgili olarak zikredilen ayetlerin izahına geçmeden, tesviyeden bahseden diğer ayetleri zikredelim:

ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّى

"*Sonra bu, alaka (aşılanmış yumurta) olmuş, derken Allah onu (insan biçiminde) yaratıp şekillendirmişti*"[43]

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى

"*Rabbinin yüce adını tesbih et. O(Rab) ki(her şeyi) yarattı, düzene koydu.*"[44]

"*Seni topraktan, sonra nutfeden (sperma) yaratan sonra da seni bir adam biçimine koyan Rabbine nankörlük mü ediyorsun?*"[45]

"O (Rab) ki, seni yarattı, seni düzenledi ve sana ölçülü bir biçim verdi."[46]

"Yaratılışça siz mi daha çetinsiniz yoksa gök mü? (Allah) onu yarattı, tavanını yükseltti ve onu düzenledi"[47]

"Nefse ve onu şekillendirene yemin olsun ki"[48]

"Evet toplarız. Onun parmak uçlarını düzenlemeğe gücümüz yeter."[49]

"Sonra göğe yönelip, onları yedi gök olarak düzenleyen de O'dur"[50]

---

[38] el-Isfahânî, Ebu'l-Kasım Huseyn b. Muhammed, ***el-Müfredât, fî Garîbi'l-Kur'an***,Kahire, 1961, s. 251; Fîruzâbâdî, Mecidüddin Muhammed b. Yakup el-Feyrûz, ***Mu'cemu'l-Kâmûsi'l-Muhît,*** Daru'l-Ma'rife, Beyrut, 2005, s. 657

[39] el-Isfahânî, **a.g.e**., s. 251; İbni Manzur, Cemaleddin Muhammed b. Mükerrem, ***Lisanü'l-Arab***, , İran, 1405 h.**,** XIV, 414

[40] İbni Manzur, **a.g.e.,** XIV, 410

[41] İbni Manzur, **a.g.e.,** XIV, 414

[42] eş-Şa'râvî, ***Tefsirü'ş-Şa'râvî***, XII, 7693

[43] Kıyâmet, 75/ 38

[44] A'lâ, 87/ 1-2

[45] Kehf ,18/ 37

[46] İnfitar, 82/ 7

[47] Nâzi'ât, 79/ 27-28

[48] Şems, 91/ 7

[49] Kıyamet, 75/ 4

[50] Bakara, 2/ 29

"*Seni yaratan ve düzenleyen*"; yaratılışını hikmetin gerektirdiği şekilde kılan[51], "*Nefsi ve onu düzenleyene*"; nefsi ayakta tutacak kuvveti onda var eden[52], "*onu (göğü) düzenledi*"; onu yükseltilip, süsledi; "*Parmak uçlarını düzenleme*" yani yeniden yaratılırken parmak uçlarındaki çizgilerin bile aynen düzenlenmesi sağlaması[53] anlamındadır.

Ayetlerde geçen "*tesviye*" kelimelerinde bir düzenleme, biçim verme ve düzgün bir şekilde şekillendirme anlamının olduğunu görüyoruz.

Kur'an'da değişik varlıkların şekillendirilmesi ve onlara bir düzen verilmesi anlamında kullanılan "*tesviye*"[54] kelimesini zikrettikten Âdem (AS) hakkında kullanılışına geçelim:

1. Âdem (AS)'in Tesviye Edilmesi

Âdem (AS)'in yaratılış sürecinden bahsedilirken, ikinci aşaması olarak ona şekil verilmesinden bahsedilir. Konu ile ilgili olarak şu ayetler zikredilir:

"*Onu düzenleyip, ona ruhumdan üflediğim zaman hemen ona secdeye kapanın*"[55]

" Sonra ona biçim verdi ve ona kendi ruhundan üfledi."[56]

"Onu biçimlendirip ona ruhumdan üflediğim zaman derhal ona secdeye kapanın!"[57]

Bu ayetlerde geçen "tesviye"nin şu anlamlara geldiği zikredilmiştir.

1. Bir şeyin yaratılışının tamamlanıp, azalarının şekillenmesi ve ruh üflendiği zaman onu kabul edecek mükemmellikte bulunması.[58]

---

[51] el-Isfahânî, **a.g.e.,** s. 251

[52] el-İsfahânî, **a.g.e.,** s.251

[53] el-İsfahânî, **a.g.e.,** s.252

[54] Zemahşerî, **a.g.e.,** I, 127; Geylânî**, a.g.e.,** V, 359; Beydavî, **a.g.e.,** I, 52; Bursev, **a.g.e. X,** 328

[55] Hicr, 15/ 28-29

[56] Secde ,32/ 7-9

[57] Sâd, 38/ 71-72

[58] Taberî, Ebu Cafer Muhammed bin Cerîr, ***Camiu'l-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'an***, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut,1980, XXIII,118; İbn-i Atıyye, Ebu Muhammed Abdulhak bin Galip el-Endülüsî, ***el-Muherrerü'l-Vecîz fi Tefsiri'l-Kitabi'l-Azîz***, Daru'l-Kutubi'l-Ilmiyye, Beyrut, 1993, III, 360; Tabatabâî, Muhammed Hüseyin, ***el-Mîzân fi Tefsiri'l Kur'an,*** Yersiz, 1972, XIV, 154; el-Arabî, Muhyüddin, ***Tefsir-ü Şeyhi'l-Ekber***, Dâbâ Bi'l-Matbâtı'l-Mümniyyeti Alâ Nafakâti Ashabihâ (Mustafa El-Bâbi'l-Halebî ve Edviye), Mısır, 1319 h. II, 70; Suyûti, Celâlüddîn, ***ed-Dürrü'l-Mensûr fi't-Tefsiri bi'l-Me'sûr***, Beyrut, 1314 h. III, 64; en-Nahcüvânî, Nimetullah bin Mahmûd, ***el-Fevâtihü'l İlahiyyetü ve'l-Mefâtihü'l-***

2. Yaratılışın tamam olup, ahlakın mükemmel hale gelmesi ve suretinin tam olması.[59]

3. Fiziki görüntünün insan şeklinde yapılarak, bu bedenin azalarının düzgün ve uygun bir şekilde yapılması.[60]

4. Bedenin ve bedenin sahip olduğu azların olması gerektiği şekilde kuvvetli kılınması. [61]

Ayetlerin anlamlarını göz önünde bulundurduğumuz zaman, Âdem (AS)'in tesviyesinden maksadın, fiziki yapısının mükemmel hale gelip, ruhu kabullenebilecek kıvama ulaşması olduğunu söyleyebiliriz.

2. Ceninin Anne Rahminde Tesviye edilmesi

Hz. Âdem (AS)'ın tesviye edilmesi ile ilgili ayetleri inceledikten sonra rahimlerde var olan ceninin tesviye edilmesinden bahsede şu ayeti zikredebiliriz:

"*Arkadaşı, ona cevap vererek dedi ki: "Seni topraktan, sonra spermadan yaratan, sonra da seni (eksiksiz) bir insan şeklinde düzenleyen Allah'ı inkâr mı ediyorsun?"*[62]

Buradaki "sevvâ" kelimesinin ne anlama geldiği ile ilgili manaları da şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Anne rahmindeki cenin, fiziki belli süreçlerden geçtikten sonra hakiki ruhu kabul edecek konuma gelmesi.[63]

Gaybiyyetü, İstanbul, 1325 h., II, 413; Semerkandi, ***Ebu'l- Leys, Ebu'l-Leys es-Semerkândî Tefsirinin Tercümesi***, Sezgin Neşriyat, İstanbul, 1983 , I, 787; Bilmen, Ömer Nasûhî, ***Kur'anı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri***, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1985, IV,1726; Havva, Said, ***el-Esâs fi't-Tefsîr***, Daru's Selâm, 1989, I,2879; Yakut, **a.g.m.,** V, 9

[59] et-Tabresî, Ebu Ali el-Fadl bin el-Hasan, ***Mecmau'l-Beyân fi Tefsiri'l-Kur'an***, Beyrut, 1998, VI, 516

[60] Ebî Zemenîn**, a.g.e.** III, 381; Razi**, a.g.e.,** XIX, 156; Beydâvî, **a.g.e.,** II, 824; Geylânî, **a.g.e.,** II, 443; eş-Şirbînî, **a.g.e.** II, 226; Bursevî, a.g.e., IV, 485; Konevî, **a.g.e.,** XV, 255; el-Mehdî, **a.g.e.,** VI, 232; eş- Şevkânî, **a.g.e.,** s. 761; Alusî, Şihabuddin es-Seyyid Mahmûd, ***Rûhu'l-Meânî fi Tefsîri'l-Kur'an'ı-l-Azîm ve's-Sebı'l-Mesânî***, Daru'l-Fıkr, Beyrut, 1993**,** XIV, 54; es-Savî, **a.g.e.** III, 373; Zuheylî, **a.g.e.** III, 2043; es-Sâbûnî, **a.g.e.,** II, 502; Girîdî, Sırrı, ***Ruh***, Mektebiyye Matbaası, İstanbul, 1305, s.27

[61] el-Kelbî**, a.g.e.** II, 178; Ebu Hayyan, **a.g.e.,** VII, 194; es-Sâbûnî, **a.g.e.,** II, 502

[62] Kehf, 18/37

[63] Bursevî, **a.g.e**., VII, 112; Gazali, Muhammed bin Muhammed, **Risaletü'r-Ruh**, Tırnovalı, 1864, v.86; Cezâirî, **a.g.e.,** s. 1187; es-Sâbûnî, **a.g.e.,** II, 502

2. Şeklinin düzgün yaratılıp azaları arasında uyum var edilmesi.[64]

3.Anne rahminde iken azaların kullanılış gayesine göre şekillendirilmesi.[65]

4. Akıl eder ve mükellef olması için uygun olarak yaratılması.[66]

5. Meninin belli aşamalardan geçtikten sonra düzgün bir insan şekline getirilmesi.[67]

"Tesviye" kelimesinin hem Hz. Âdem (AS) hem de diğer insanlar için kullanılışlarına incelediğimiz de, ikisinde de bedenin ruhu kabul edebilecek hale gelmesi olduğunu söyleyebiliriz. Beden ruh üflenmeden önce beden ruhu kabul edebilecek şekle getirilmekte ve ondan sonra ruh üflenmektedir.

C. Hz. Âdem(As)'A Ruh Üflenmesi

Hz. Âdem (AS)'in fiziki yapısı yaratılıp, olması gerektiği şekilde mükemmel bir hale getirildikten sonra ona ruh üflenmesi aşaması gelmektedir. Konu ile ilgili olarak ta Kur'an'da şu ayetler yer almaktadır:

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَراً مِّن صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُواْ لَهُ سَاجِدِينَ

"Bir zaman Rabbin Meleklere demişti ki: "Ben kupkuru çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan bir insan yaratacağım!, ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın"[68]

الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنسَانِ مِن طِينٍ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِن سُلَالَةٍ مِّن مَّاءٍ مَّهِينٍ ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِن رُّوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلاً مَّا تَشْكُرُونَ

"O'dur ki; her şeyin yaratılışını güzel yaptı ve insanı yaratmağa çamurdan başladı. Sonra onun neslini bir özden, hâkir bir su(yun özü)nden yaptı. Sonra ona biçim verdi ve ona kendi ruhundan üfledi. Ve sizin için kulak(lar), gözler ve gönüller yarattı. Ne kadar az şükrediyorsunuz"[69]

إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَراً مِن طِينٍ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ

---

[64] Beydâvî, **a.g.e.**, II, 606; el-Mehdî, **a.g.e.,** V, 388; eş- Şevkânî, **a.g.e.,** s. 1149

[65] Alusî, **a.g.e.,** XXI, 188; Merağî, **a.g.e.** XXI, s. 106; Komisyon, ***Tefsîrü'n-Nâşiîn***, s. 428

[66] Razi**, a.g.e.,** XXI, 116; Ebu Hayyan, **a.g.e.,** VIi 121

[67] Razi**, a.g.e.,** XXV, 155 ; Beydâvî, **a.g.e.**, II, 606; Bursevî**, a.g.e.,** V, 249; Konevî, **a.g.e.,** XI, 147; Yakut, Ahmet, **a.g.m.,** V,

[68] Hicr, 15/ 28-29

[69] Secde, 32/ 7-9

"Rabbin Meleklere demişti ki: "Ben çamurdan bir insan yaratacağım." "Onu biçimlendirip ona ruhumdan üflediğim zaman derhal ona secdeye kapanın!"[70]

Toplam üç yerde Âdem(AS)'a ruh üflenmesinden bahsedilmekte olup iki yerde "*ruhumdan üfledim*" şeklinde geçerken, diğerinde ise; "*kendi ruhundan üfledi*" şeklinde geçmektedir. Bu ayetleri daha iyi anlayabilmemiz için "*nefh*" kelimesi, Âdem (AS)'e ruh üflenmesi ve ruhun Allah'a izafe edilmesi gibi konuların çok iyi anlaşılması gerekmektedir. Şimdi bu konuları sırası ile açıklayarak meseleye açık getirmeye çalışalım:

1. Nefh Kelimesi ve Kur'an'da Kullanıldığı Yerler

"Nefh", havayı başka bir varlığın boşluğuna göndermeye denir.[71] Bahar gelip otlar yeşerdiği ve insan kilo aldığı zaman da "intefeha" kelimesi kullanılır.[72]

"Nefh" kelimesini daha iyi anlayabilmek için Kur'an'daki diğer kullanımlarını inceleyelim. Bu kelime üç ayette Hz. Âdem (AS) için kullanılırken şu iki ayette de Hz. Meryem'e üflenen ve bu üflemenin neticesi ile Hz. İsa(AS)'ya hamile kalmasına sebep olan ruhtan bahsetmek için kullanılmaktadır:

وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِن رُّوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِّلْعَالَمِينَ

"Irzını iffetle korumuş olan (Meryem'i de an.) Biz ona ruhumuzdan üfledik; onu ve oğlunu cümle âlem için bir ibret kıldık."[73]

"(Yine Allah, inananlara) İmran kızı Meryem'i de (örnek gösterdi). Biz ona ruhumuzdan üfledik."[74]

Şu iki ayette de İsa(AS)'nın çamurdan kuş yapıp, onlara üflemesi ile kuşların canlanmasına sebep olan üflemeden bahsedilmekte:

أَنِّي أَخْلُقُ لَكُم مِّنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْراً بِإِذْنِ اللّهِ

"Size çamurdan bir kuş sureti yapar, ona üflerim ve Allah'ın *izni ile o kuş oluverir."*[75]

---

[70] Sâd, 38/ 71-72

[71] el-Isfahânî**, a.g.e.,** s.500; İbn-i Manzûr, **a.g.e.,** III, 64; Razi**, a.g.e.,** XIX, 156; Beydâvî, **a.g.e.**, I, 531; Tabatabâî, **a.g.e.,** XIV, 154; el-Mehdî, **a.g.e.,** III, 396; eş- Şevkânî, **a.g.e.,** s. 761; Alusî, **a.g.e.,** XIV, 54

[72] el-Isfahânî**, a.g.e.,** s.500; İbn-i Manzûr, **a.g.e.,** III, 64

[73] Enbiyâ, 21/ 91

[74] Tahrîm, 66/ 12

[75] Âl-i İmran, 3/ 49

"Benim iznimle çamurdan kuş şeklinde bir şey yaratıyor, içerisine üflüyordun ve benim iznimle kuş oluyordu"[76]

آتُوني زُبَرَ الْحَدِيدِ حَتَّى إِذَا سَاوَى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انفُخُوا حَتَّى إِذَا جَعَلَهُ نَاراً قَالَ آتُوني أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْراً

"(Zülkarneyn) bana demir kütleleri getirin. İki dağın arasını (bu demir kütleleri ile dağlarla) aynı seviyeye getirince, "üfleyin" dedi"[77]

Bu ayette ise "nefh" kelimesi ateşi tutuşturmak anlamında kullanılmıştır.

Şu ayetlerde ise Sur'a üflenmeden sonra insanların tekrar diriltileceklerinden bahsedilmektedir:

وَنُفِخَ فِي الصُّور فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعاً

"Sura üflenmiştir ve hep bir araya toplanmışızdır."[78]

"Sura üflendiği gün artık insanlar arasında (birbirlerinin soylarını sorma) yoktur."[79]

"Sura üflendi. İşte onlar kabirlerinden (kalkıp) Rab'lerine koşuyorlar."[80]

"Sura üflendi, yerde ve gökte olanlar (korku)dan (düşüp) bayıldılar. Ancak Allah'ın dilediği kaldı. Sonra ona bir daha üflendi ve birden onlar kalktılar"[81]

Yukarıdaki ayetlerde geçen "nefh" kelimesi şu anlamlarda kullanılmıştır:

1- Cebrail (AS)'in Meryem'e üflemesi ve ondan İsa'ya hamile kalması.

2- İsa (AS)'nın çamurdan kuş yapması ve onlara üflemesi, onların da canlanması.

3- Allah'ın Âdem'in çamuruna üflemesi ve ondan canlanması.

4- Zülkarneyn'in ateşteki demire üflemesi ve onun üflemesi ile demirin bir ateş parçası haline gelmesi.

5- İsrafil (AS)'in sura üflemesi ile ruhların tekrar bedenleri ile birleşerek yeniden dirilmenin gerçekleşmesi.

---

[76] Mâide, 5/ 110
[77] Kehf,18/ 96
[78] Kehf,17/ 99
[79] Mü'minun, 23/ 101
[80] Yâsîn, 36/ 51
[81] Zümer, 39/ 68

Yukarıdaki verilen manaların hepsinde ortak olan, "üfleme"den sonra bir canlanmanın meydana gelmiş olmasıdır.

"Nefh" kelimesinin anlamı ve Kur'an'da kullanılış şekillerini zikrettikten sonra Hz. Âdem (AS)'a üflenen ruhtan maksadın ne olduğu konusunu inceleyelim.

2. Âdem (AS)'a Ruh Üflenmesinden Maksat

"*Ruh üflemek*"den maksat, onun yaratılışı tamamlanıp, azaları belirlenip ve bütün parçaları tamam olduktan sonra, onun içerisine ruh üflemek değil, onu canlı kılacak şeyin onda var edilerek onun hayat sahibi, nefes alıp verebilen bir varlık kılınmasından kinayedir. Ne içerisine ruh üfleyen ne de üflenen vardır. Allah hakkında, insanlardaki gibi bilfiil üflemeyi düşünmek imkânsızdır[82]

"Üfleme"den maksat, ruhun üfleme ile bir cismin içerisine girmesi değil, bedende insani ruhun var edilmesi veya orada latif bir kuvvetin oluşturulması ile cansız olan bedenin canlanması kast edilmiştir.[83] Yani bu üflemeden sonra cansız olan beden bir ruha kavuşarak yaşamını onunla devam ettirmeye başlamıştır.

Allah'ın onu akıllı kılması[84], ruhun bedende zuhur etmesi[85], Allah'ın sıfat ve fiilinin varlıkta zuhuru[86] gibi anlamlara geldiği de söylenmiştir.

Âdem (AS)'in yaratılış sürecini bütün olarak değerlendirdiğimiz zaman, buradaki ruh üflemeden maksadın, onu canlı kılacak ruhun onda var edilmesi olduğunu söyleyebiliriz. Bu ruh üflenmesi ile birlikte düşünen, idrak edebilen hayat sahibi bir varlık haline gelmişti.

3. Ruhun Allah'tan Olması

---

[82] Zemahşerî, **a.g.e.,** II, 555; Kurtûbî, Ebu Abdullah Muhammed b.Ahmed, ***el-Camı' li-Ahkâmi'l-Kur'an,*** Daru'l-Fıkr, Beyrut, 1987, X, 24; Ebu Hayyan, **a.g.e.,** V, 441; Ebu's-Suûd, Muhammed b. Muhammed, El-Ammâdî, ***Tefsîr'ü Ebis'-Suûd (İrşâdü'l-Aklı's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kur'anı'l-Kerîm,*** Daru İhyau't-Turâsı'l- Arabiyye, Beyrut, 1990, VII, 236; Bursevî, a.g.e., IV, 485; Alusî, **a.g.e.,** XIV, 54; Yazır, Elmalı Hamdi, ***Hak Dini Kur'an Dili***, Eser Kitabevi, İstanbul, Tarihsiz, VI, 4109; Merağî, **a.g.e.** XXI, 106

[83] Razi**, a.g.e.,** XIX, 156; Beydâvî, **a.g.e.**, I, 531; Suyûti, **a.g.e.,** III, 64; Havva, **a.g.e.,** VI, 2879; el-Mehdî, **a.g.e.,** III, 396; eş- Şevkânî, **a.g.e.,** s. 761; Tabatabâî, c. XIV s. 154; Alusî, **a.g.e.,** XIV, 54; Salime Leyla Gürkan, **a.g.m.,** IX, 15

[84] İbni Kesîr, Ebul Fida İsmail, ***Tefsirü'l-Kur'ani'l-Azim,*** Mektebetu Darı't-Turâs, Kahire, Tarihsiz, III, 458; Yakut, Ahmet, **a.g.m.,** V,13

[85] Aydın, Münire, ***Müslüman Düşünürlere Göre Ruh Kavramı***, İstanbul, 1988, s.51

[86] Giridî, **a.g.e.,** s.23

"*Nefh*" kavramı ve "*ruh üflemek*"ten maksadın ne olduğunu açıkladıktan sonra "*ruhun Allah'a izafe edilmesi*"nden maksadın ne olduğu meselesini açıklamaya çalışalım. Buradaki ruh Allah'tan bir cüz mü değil mi? Allah'a izafe edilmesinden maksat nedir? Bu konu hakkındaki görüşleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Ruhun Allah'a izafe edilmesi ruhun Allah'tan bir cüz olduğu için değil, Beytullah ve Nakatullah (Allah'ın devesi) ifadelerinde olduğu gibi ruhu tazim, teşrif ve onun eşsiz bir yaratık olduğu içindir.[87]

2. Ruhun Allah'a izafe edilmesi, bir mülkün malikine veya yaratılmışın yaratıcısına izafeti gibi bir şeydir. Yani o benim içindir ve benim yaratıklarımdan bir yaratıktır demektir.[88]

3. İnsanın insan olmasını sağlayan asıl ve hakiki varlığının bedeni değil ruhu olduğunu ifade etmek içindir.[89]

4. Hayatiyetin devamı için Allah'ın, zatının nurunun parıltılarından bazılarını karşıya aksettirmesidir.[90]

5. Buradaki ruhun Allah'a izafe edilmesi ihtisas içindir. Sanki O şöyle dedi: "Ona bir şey üfledim ki, o üflenen şey Allah'a ve O'nun ilmine mahsustur."[91]

6. İnsana verilen ruh, Allah'ta olan ruh gibi bir ruhtur. "*Ruhumdan üfledim*"den maksat da "*kendimde olan ruhtan verdim demektir*."[92] Allah'ın, İsa (AS)

---

[87] Razi**, a.g.e.,** XXV, 155; Beydâvî, **a.g.e.**, II, 824; Ebu Hayyan, **a.g.e.,** V, 441; Kurtûbî, cX, s.24; el-Beğavî, Muhammed el-Hüseyin bin Mesûd el-Ferâ, ***Tefsirü'l-Beğavî,*** Daru'l-Ma'rife, Beyrut,1987, III, 49; et-Tabresî, **a.g.e,,** VI, 516; Tabatabâî, **a.g.e.,** XIV, 155; Ebu's-Suûd, **a.g.e.,** VII, s.236; Ali ve Süleyman Efendi, ***Tefsîr-ü Zebedi'l-Âsâr,*** İstanbul, 1292 h., II,178; İbn-i Aşur, c.VII, s.144; Hasan Han, Sıddîk, ***Fethu'l-Beyân fi Makâsıdı'l-Kur'an***, kahire, Tarihsiz, V,182; Havva,**a.g.e.,** VI, 2879;Bursevî, **a.g.e.,** IV, 487;eş-Şirbînî, **a.g.e.** II, 226; Konevî, **a.g.e.,** XV, 255;el-Mehdî, **a.g.e.,** VI, 232; Alusî, **a.g.e.,** XII, 188; eş- Şevkânî, **a.g.e.,** s. 761; es-Sâbûnî, **a.g.e.,** II, 502; Komisyon, ***Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir***, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008, IV, 350

[88] Ebu Hayyan, **a.g.e.,** VII, 194; el-Kelbî**, a.g.e.** I, 452; es-Seâlebî, Abdurrahman b. Muhammed b.Mahlûf Ebî Zîr, ***Tefsîrü's-seâlebî (Bil Cevâhiri'l-Hısân fî Tefsîri'l-Kur'an)***, Dâr-u İhyâi't-Turâsı'l-Arabiyyi, Beyrut, 1997, III, 400; el-Mehdî, **a.g.e.,** VI, 232; eş- Şevkânî, **a.g.e.,** s. 76; Zuheylî, **a.g.e.** II, 1219

[89] Komisyon, ***Kur'an Yolu,*** III, 350

[90] Geylânî, **a.g.e.,** II, 443

[91] en-Nesefî, Ahmet Bin Mahmud, ***Tefsirü'n-Nesefi,*** Pamuk Yayınları, İstanbul, Tarihsiz, III, 287

[92] Atay, Hüseyin, "***Nefis***", Ank. Ünv. İlahiyat Fakültesi Dergisi, XXXVII, 50-51

için üflenen ruhtan bahsederken "*biz*" zamirini, insanın yaratılışından bahsederken de "*ruhumdan*" şeklinde "*ben*" zamirini kullanmış olması da, insana üflenen ruhun doğrudan doğruya Allah'tan olduğuna işaret eder.[93]

İnsana üflenen ruhun Allah'ın ruhundan bir parça olduğu görüşüne katılmıyoruz. Çünkü bir şeyin Allah'a izafe edilmesi, onun Allah'tan bir parça olmasını veya Allah'ta olan bir özelliği taşımasını gerektirmez. Bunun örneklerini Kur'an'da değişik şekillerde görebilmekteyiz. Bu konu ile ilgili olarak en doyurucu bilgiyi ise İbni Kayyım el-Cevziye zikrettiği için yukarıdaki iddialara cevap olması açısından zikretmeyi uygun görüyoruz.

Ona göre, ruhların Allah'a izafe edilmesi iki kısımdır:

Birincisi; Sıfatlardır. Sıfatlar tek başlarına bulunmazlar. İlim, kudret, kelam, işitme ve görme gibi. Bunlar mevsufa sıfatların izafesidir. Allah'ın ilmi, kelâmı, iradesi, kudreti ve hayatı O'nun sıfatlarındandır ve mahlûk da değillerdir.

İkincisi; Allah'a ilişmeyen bir takım eşyaların onunla birlikte zikredilmesi. Ev, deve, kul, resul ve ruhun izafeleri böyledir. Bu izafeler Hâlık'ı tarafından yaratılmış, mucidi tarafından icat edilmiştir, ama bunlar izafetle benzerlerinden şereflendirilme ve özelleştirilme ile ayrılmışlardır. Mesela bütün evler Allah'ın olmakla birlikte Beytullah bu konumdadır. Yine bütün develer Allah'ın olmakla birlikte Nakatullah başkadır. Fakat bu gibi izafetlerin Allah'ın Ulûhiyetliğine yapılması O'nun bunları yarattığını, icât ettiğini gerektirir. Umumî izafetler yaratmayı, hususî izafetler ise seçmeyi ifade ederler. Allah dilediğini yaratır ve yarattıklarından da dilediğini seçer. Nitekim âyette: "*Allah dilediğini yaratır ve dilediğini de seçer*"[94]buyrulmaktadır. Ruhun Allah'a izafe edilmesi de hususi izafetlerdendir. Umumî izafetler ve sıfatların kendine izafe edilmesi babından değildir.[95]

Ruhun Allah'a izafe edilmesinin teşrif için olduğunu söyleyebiliriz. "*Ruhundan üfledi*" derken, ruhun Allah'ın bir cüzi olduğu anlamında olmayıp Allah yaratmış olduğu yaratıklarından bir yaratık olduğu anlaşılır. Bu manda Kur'an'da Allah'a izafe edilen, "*Allah'ın kulları, Allah'ın evi*" gibi birçok varlıktan bahsedilmektedir. Nasıl ki, Allah'ın evi ifadesinden Allah'ın cüzi olan bir ev anlaşılmayacağı gibi, "O'nun ruhu" ifadesinden de O'nun cüzi olan ruh anlaşılmaz.

---

[93] Ünal, Ali, ***Kur'an'da Temel Kavramlar***, Kırkanbar yayınları, İstanbul, 1998, s. 202

[94] Kasas, 28/68

[95] el-Cevziyye, İbni Kayyım, ***Kitabu'r-Ruh***, Daru'l-Hadîs, Mısır, 1989, s.148

Kur'an, insanı sadece beden veya ruh olarak görmez, ruh ve bedenden müteşekkil bir bütün olarak görür. İnsanın fiziki yaratılış süreçlerini zikrettikten sonra, ona ruh üflenmesini ise: "sonra onu başka bir yaratılışla insan haline getirdik"[96] şeklinde ifade eder. Yine "Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan üflediğim zaman"[97]şeklinde önce bedeninin yaratılmasından ve akabinde de ruh verilmesinden bahsedilmektedir.[98] Allah, bedenin yaratılmasını kendisine izafe ettiği gibi ruh verilmesini de kendisine izafe etmektedir. Bedenin Allah tarafından yaratılmış olması bedenin Allah'ın bir cüzi anlamına gelmeyeceği gibi, ruhunda Allah'a izafe edilmesi onun Allah'ın bir cüzi olduğu anlamına gelmez.

D. Âdem (As)'A Eşi Hz. Havva'nın Yaratılması

Kur'an, Âdem (AS)'in yaratılışının bir bölümü olarak ta eşi Hz. Havva'nın yaratılışından bahseder. Âdem (AS)'in topraktan başlayan yaratılış süreci ruh verilmesi ile birlikte tamamlandıktan sonra, huzur bulup sükûnete ermesi için de eşi yaratılmıştır. Bununla ilgili olarak şu ayetler zikredilir:

"*Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden sakının. Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'dan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir."*[99]

"Sizi tek bir nefisten (Âdem'den) yaratan, (gönlü) onunla huzur bulsun diye eşini de (onun özünden/cinsi)nden var eden O'dur."[100]

İlk ayette, insanın bir tek nefisten ve ondan da eşinin yaratıldığı ve bu ikisinden ise insan neslinin var edildiğinden bahsedilirken, ikinci ayette ise insanın eşinin yaratılış gayesinden bahsedilmektedir.

Buradaki "*nefis*" den maksadın; Âdem (AS)[101], cins[102], insanı meydana getiren sıvı[103] ve Âdem (AS)'ın yaratılmış olduğu çamur[104] olduğu söylense de

---

[96] Mü'minun, 23/14;

[97] Hicr, 15/29

[98] Yakut, Ahmet, **a.g.m.,** V,17

[99] Nisâ, **4/**1

[100] A'râf, **7/**189

[101] Beğavî, a.g.e., I, 389;Kurtûbî, a.g.e., V, 2; Beydâvî, a.g.e., I, 203; Ebu Hayyân, a.g.e., III, 162; eş-Şevkânî, a.g.e., s. 266; Salime Leyla Gürkan, **a.g.m.,** IX, 43

[102] en-Nahhâs, a.g.e., V, 251; Beğavî, **a.g.e.** III, 480; İbni Atıyye, et-Tabresî, a.g.e., VIII, 41; Razî, **a.g.e.** III, 140; İbn Aşûr, a.g.e., IV, 215; Salime Leyla Gürkan, **a.g.m.,** IX, 42

[103] Yakut, Ahmet, **a.g.m.,** V,11

[104] Tabresî, a.g.e. III, 6; İbni Aşûr, **a.g.e.** IV, 215

en yakın anlamın "*cins*" olduğu söyleyebiliriz. Yani Allah sizi bir nefisten ve onun cinsinden de onun eşini yaratarak bir aile haline getirdi. Sonrada bu iki cinsten doğum ve üreme yolu ile insan cinsi olan kadın ve erkekleri yarattı[105] ve onları da değişik renk ve dillerde dünyanın değişik bölgelerine yaydı.[106]

Hz. Havvâ; Kur'an'ın ifadesi ile eşi Âdem (AS)'in kendisinde huzur bulması için yaratılmış ve öylede olmuştu. Eşine son derece sadakat örneği sergilemiş, onunla birlikte dünyaya geldikten sonra yeryüzünün imar edilmesinde, peygamberlik vazifesini ifa etmesinde, çocuklarının yetiştirilmesinde kocasına en büyük desteği sağlamış ve annelik konusunda da en güzel örneği sergileyerek sonradan gelecek tüm kadınlara örnek olmuştur.

E. Sonuç

Kur'an, Hz. Âdem (AS)'in yaratılışı, yaratılmış olduğu madde, bu maddenin geçirmiş olduğu süreç, madde üzerinde yapılan müdahaleler ve yaratılış gayesi hakkında detaylı bilgiler vermektedir.

Kur'an, "*Muhakkak ki Allah katında İsa'nın (babasız dünyaya gelişinin) durumu, Âdem'in durumu gibidir. Onu topraktan yarattı. Sonra "ol" dedi, o da derhal oluverdi."*[107] buyurmakla Âdem (AS)'in yaratılışının diğer insanlar gibi olmadığına ve bunda olağan üst bir durumun olduğuna vurgu yapmıştır.

Diğer insanlar bir anne ve babadan meydana gelirlerken Âdem (AS) anne ve baba olmaksızın, Allah'ın kudretini ifade eden "ol" emrinin bir neticesinde topraktan meydana gelmiştir. Diğer insanların meydana gelmeleri ve tekâmül süreçleri belli bir takım fiziki ve biyolojik kanunlara bağımlı olurken, Âdem (AS)'ı tamamen kendine münhasır kurallar içerisinde gerçekleşmiştir.

Allah, Âdem (AS)'ı son derece önemsiz bir varlık olan topraktan başlayarak ruhî ve bedenî anlamda mükemmel bir insan haline getirdi. Onu varlıklar içerisinden üstün bir konuma çıkartarak, meleklerin dahi secde edecekleri bir mevkie ulaştırdı. En sonunda da onu peygamberlikle ödüllendirerek diğer insanlar arasında seçip çıkardı.[108]

Kur'an'da anlatılan ve topraktan başlayan yaratılış süreci, suyun katılması ile çamur haline gelmesi, belirli bir süre mayalandıktan sonra yapışkan hal alması, şekil verilerek kurutulması, *tesviye* olarak nitelendirildiği şekilde

---

105 et-Taberî,a.g.e., III, 566; Nahhâs, **a.g.e.** II, 7; Beğavî, **a.g.e.** I, 389; Zemahşerî, **a.g.e.** I, 451; Tabresî, a.g.e. III, 6; İbni Atiyye, **a.g.e.** 397; Beydavî, **a.g.e.** I, 203

106 İbni Kesîr, **a.g.e.** I, 448

107 Âl-i İmran, 3/59

108 Âl-i İmran, 3/33

bedenin ruhu kabullenecek hale gelmesi ve en son aşamada da kendisinde ruhun var edilmesi gibi durumlar onun diğer insanlardan farklılığını ortaya koymaktadır. Diğer insanlara ruh üflenmeden önce de bedenlerinde biyolojik bir canlılık varken, Âdem (AS)'in önce bedeni yapısı şekillendi ve daha sonra ona ruh verildi.

Âdem (AS)'a üflenen ruhun direk olarak Allah'a izafe edilmesi de ona verilen ve onu diğer insanlardan ayrı kılan diğer bir özelliktir. Diğer insanların var olabilmeleri için biyolojik bir süreç gerekirken, Allah onu böyle bir sürece tabi tutmadan ruh vermiştir. Ona verilen değeri ve onun Allah katında üstlüğünü ifade etmek içinde ona verilen ruh Allah'a izafe edilmiştir. Her ruhu Allah yaratırken, Âdem (AS)'in ruhunu ayrıca zikretmesi onu yüceltmek içindir.

Âdem (AS)'in yaratılışı diğer insanlardan farklı olduğu gibi eşinin yaratılışı da farklı olmuştur. Âdem (AS)'in yaratılışı geniş geniş anlatılırken, eşinin yaratılışı çok kısa olarak bahsedilmiş ve ayrıntıya girilmediği için de müphem olarak kalmıştır. Kur'an'ın ifadesine göre, eşinin kendisinde huzur bulması için ve Âdem (AS)'in kendi cinsinden yaratılmıştır. Bu şekilde hem ilk ailenin temeli atılmış hem de kendilerinden sonra gelecek olan insan neslinin aslını oluşturmuşlardı.

KAYNAKÇA

Ali ve Süleyman Efendi, **Tefsîr-ü Zebedi'l-Âsâr,** İstanbul, 1292 h.

Alusî, Şihabuddin es-Seyyid Mahmûd, **Rûhu'l-Meânî fî Tefsîri'l-Kur'an'ı-l-Azîm ve's-Sebı'l-Mesânî**, Daru'l-Fıkr, Beyrut, 1993

el-Arabî, Muhyüddin, **Tefsir-ü Şeyhi'l-Ekber**, Dâbâ Bi'l-Matbâtı'l-Mümniyyeti Alâ Nafakâti Ashabihâ (Mustafa El-Bâbi'l-Halebî ve Edviye), Mısır, 1319 h.

Atay, Hüseyin, **"Nefis"**, Ank. Ünv. İlahiyat Fakültesi Dergisi, XXXVII

Aydın, Münire, **Müslüman Düşünürlere Göre Ruh Kavramı**, İstanbul, 1988

el-Beğavî, Muhammed el-Hüseyin bin Mesûd el-Ferâ, **Tefsirü'l-Beğavî,** Daru'l-Ma'rife, Beyrut,1987

Beydâvî, Nasuruddin Ebu Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şirâzî, **Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl**, Dar-uSâder, Beyrut,2001

Bilmen, Ömer Nasûhî, **Kur'anı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri**, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1985

Bursevî, İsmail Hakkı b.Mustafa, **Ruhu'l-Beyân fî Tefsîrî'l-Kurân**, Daru'l-Kutübi'l-Ilmıyye, Beyrut, 2009

el-Cevzî,Ebu'l-Ferec Cemalüddîn Abdurrahman b.Ali b.Muhammed, **Zâdü'l-Mesîr fî Ilmı't-Tefsîr,**el-Kütübü'l-İslamî, Beyrut, 1984

el-Cevziyye, İbni Kayyım, **Kitabu'r-Ruh**, Daru'l-Hadîs, Mısır, 1989

el-Cezâirî, Ebu Bekir el-Câbir, **Eyserü't-Tefâsîr li-Kelâmi'l-Aliyyi'l-Kebîr**, Mektebetü'l-Ulûmi ve'l-Hıkemi, Medine, 2002

Fîruzâbâdî, Mecidüddin Muhammed b. Yakup, **Mu'cemu'l-Kâmûsi'l-Muhît,** Daru'l-Ma'rife, Beyrut, 2005

Gazali, Muhammed bin Muhammed, **Risaletü'r-Ruh**, Tırnovalı, 1864

el-Geylânî, Muhyiddin Abdulkadir, **Tefsîrü'l-Geylânî,** Daru'l-Kutübi'l-Ilmıyye, Beyrut, 2009

Girîdî, Sırrı, **Ruh**, Mektebiyye Matbaası, İstanbul, 1305

Gürkan, Salime Leyla, "**Yahudi ve İslam Kutsal Metinlerinde İnsanın Yaratılışı ve Cennetten Düşüş**", İslamî Araştırmalar Dergisi, 2003,

Hasan Han, Sıddîk, **Fethu'l- Beyân fi Makâsıdı'l- Kur'an**, kahire, Tarihsiz

el-Halebî, Ahmed b. Yusuf, **ed-Dürrü'l-Mensûn fî Ulûmi'l-Kitâbi'l-Meknûn**, Daru'l-Kalem, Dımeşk, Tarihsiz

Havva, Said, **el-Esâs fi't-Tefsîr**, Daru's Selâm, 1989

Ebu Hayyân, Muhammed b. Yusuf el-Endülüsî,**Tefsîrü'l-Bahri'l-Muhît,** Daru'l-Kutubi'l-Ilmıyye, Beyrut, 1993

İbn-i Aşûr, Muhammed Tahir, **Tefsîrü't-Tahrîr ve't-Tenvîr**, ed-Daru't-Tûnisiyyetü, Tunus, 1984

İbn-i Atıyye, Ebu Muhammed Abdulhak bin Galip el- Endülüsî, **el-Muherrerü'l-Vecîz fi Tefsiri'l-Kitabi'l-Azîz**, Daru'l-Kutubi'l-Ilmiyye, Beyrut, 1993

İbni Kesîr, Ebul Fida İsmail, **Tefsirü'l-Kur'ani'l-Azim,** Mektebetu Darı't-Turâs, Kahire, Tarihsiz

İbni Manzur, Cemaleddin Muhammed b. Mükerrem, **Lisanü'l-Arab**, , İran, 1405 h.

el-Isfahânî, Ebu'l-Kasım Huseyn b. Muhammed, **el-Müfredât, fî Garîbi'l-Kur'an**,Kahire, 1961

el-Kelbî, Ebu'l-Kasım Muhammed b. Ahmed b. Cüzeyy, **et-Teshîl li Ulûmi't-Tenzîl**, Daru'l-Kütübi'l-Ilmıyye, Beyrut, 1995

Komisyon, **Tefsîrü'l-Kur'an Li'n-Nâşiîn**, Daru'l-Vefâ, Beyrut, 2006

Komisyon, **Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008

Konevî, Isâmüddîn İsmail bin Muhamed el-Hanefî, **Hâşiyetü'l-Konevî Alâ Tefsîri'l-Beydâvî**, Daru'l-Kütübi'l-Ilmıyye, Beyrut, 2001

Kurtûbî, Ebu Abdullah Muhammed b.Ahmed, **el-Camı' li-Ahkâmi'l-Kur'an,** Daru'l-Fıkr, Beyrut, 1987

el-Mehdî, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammed, **el-Bahru'l-Medîd fî Tefsîri'l-Kur'anı'l-Mecîd,** Daru'l-Kütubi'l-Ilmiyye, Beyrut, 2010

el-Merâğî, Ahmed Mustafa, **Tefsîrü'l-Merâgî**, Daru İhyâu't-Turâs, Beyrut, Tarihsiz

Razi, Muhammed,**Tefsîrü'l-Fahri'r-Râzî**, Daru'l-Fıkr, Beyrut, 2005

en-Nahcüvânî, Nimetullah bin Mahmûd, **el-Fevâtihü'l İlahiyyetü ve'l-Mefâtihü'l-Gaybiyyetü**, İstanbul, 1325 h.

en-Nahhâs, Ebu Cafer, **Meâni'l-Kuranı'l-Kerîm**, Câmiatü Ümmi'l-Kurâ, Mekke, 1988

en-Nesefî, Ahmet Bin Mahmud, **Tefsirü'n-Nesefi,** Pamuk Yayınları, İstanbul, Tarihsiz

es-Sâbûnî, Muhammed Ali, **Safvetü't-Tefâsîr**, Dersaâdet, İstanbul, Tarihsiz

es-Sâvî, Şeyh Ahmed, **Haşiyetü's-Sâvî alâ Tefsîri'l-Celâleyn**, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1998

es-Seâlebî, Abdurrahman b. Muhammed b.Mahlûf Ebî Zîr, **Tefsîrü's-seâlebî (Bil Cevâhiri'l-Hısân fî Tefsîri'l-Kur'an)**, Dâr-u İhyâi't-Turâsı'l-Arabiyyi, Beyrut, 1997

Semerkandi, **Ebu'l- Leys, Ebu'l-Leys es-Semerkândî Tefsirinin Tercümesi**, Sezgin Neşriyat, İstanbul, 1983

Ebu's-Suûd, Muhammed b. Muhammed, El-Ammâdî, **Tefsîr'ü Ebis'-Suûd (İrşâdü'l-Aklı's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kur'anı'l-Kerîm,** Daru İhyau't-Turâsı'l-Arabiyye, Beyrut, 1990

Suyûti, Celâlüddîn, **ed-Dürrü'l-Mensûr fi't-Tefsiri bi'l-Me'sûr**, Beyrut, 1314 h.

es-Sülemî,Ebu Abdurrahman b.el-Huseyn b. Musa el-Ezdî, **Tefsîrü's-Sülemî**, Daru'l-Kütübi'l-Ilmıyye, Beyrut,2001

eş-Şa'râvî, **Tefsirü'ş-Şa'râvî**, Mecmau'l-Buhûsi'l-İslamiyye, Kahire, 1991

eş-Şengîtî, Muhammedü'l-Emîn b. Muhammedü'l-Muhtâru'l-Ceknî, **Edvâu'l-Beyân fî Îdâhi'l-Kur'an bi'l-Kur'an**, Dar-u Alemi'l-Fevâid, Cidde, Tarihsiz

eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed, **Fethü'l-Kadîr el-Câmiu beyne Fenniyi'r-Rivayeti ve'd-Dirayeti min Ilmı't-Tefâsîr**, Daru'l-Ma'rife, Beyrut,2007

eş-Şirbînî, Muhammed Ahmed el-Hatîb, **Tefsirü'l-Hatîbi'ş-Şirbînî**, Daru'l-Kutubi'l-Ilmıyye, Beyrut,2004

Tabatabâî, Muhammed Hüseyin, **el-Mîzân fi Tefsiri'l Kur'an,** Yersiz, 1972

Taberî, Ebu Cafer Muhammed bin Cerîr, **Camiu'l-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'an**, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut,1980

et-Tabresî, Ebu Ali el-Fadl bin el-Hasan, **Mecmau'l-Beyân fi Tefsiri'l-Kur'an**, Beyrut, 1998

Ünal, Ali, **Kur'an'da Temel Kavramlar**, Kırkanbar yayınları, İstanbul, 1998

Yakut, Ahmet, "**Kur'an'da İnsanın Yaratılışı ve Evrim**", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1998

Yazır, Elmalı Hamdi, **Hak Dini Kur'an Dili**, Eser Kitabevi, İstanbul, Tarihsiz

Zemahşarî, Ebu'l-Kasım Carullah Mahmud b. Ömer, **Tefsîrü'l-Keşşâf**, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, 2005

Ebû Zemenîn, Ebu Abdullah Muammed b. Abdulah, **Tefsîrü'l-Kur'anı'l-Azîm,** el-Faruku'l-Hadîs , Kahire, 2002

ez-Zuheylî, Vehbe; **et-Tefsirü'l-Vasît**, Daru'l-Fikr el-Muâsıra, Beyrut, 2006